

Jászay Tamás

29. Országos Diákszínjászó Találkozó, Észak-Alföldi Regionális Döntő és Országos Színjáték-Színháztörténeti Minősítő Verseny, Nyíregyháza, április 6-8.

Ritkán esik szó erről diákszínjászók kapcsán, most mégis megengedem magamnak a luxust, hogy vázlatos történeti kontextusba helyezzem idei nyíregyházi tapasztalataimat. Hogy ide mindig érdemes jönni, azt vagy egy évtizede pontosan tudom, de ennek a ténynek a regisztrálásánál sokkal izgalmasabb látni a látványos fejlődést. Nem vagyok olyan zsúritag, aki önnön ötleteit és vízióit akarja viszontlátni a színpadon, de a saját és a mindenkori zsúri pozíciójára meg felelősségére nézvést is elgondolkodtató, hogy itt a pedagógusok komolyan veszik, átgondolják a meglátásainkat, gyakran megfogadják a tanácsainkat, sőt akár hetekkel a fesztivál után is levélben vagy telefonon tisztázunk néhány részletet a látottakkal és elhangzottakkal kapcsolatban. Ja, hogy ez lenne a normális? Hát persze, de mindannyian ugyanabban az országban élünk, szóval ki-ki értse jól, miért emelem most ezt ki.

Öröm látni, hogy sok év megfeszített munkája után idén négy nagyszerű tanárnó körül komoly, érett csapatok álltak fel (a három nap alatt látott tizennégy előadásból kilencet ők jegyeznek!). Ez nem jelenti persze, hogy az eddigi munka valamifajta bemelegítés lett volna a nagy attrakcióhoz, épp ellenkezőleg! Azért is szeretek ide járni, mert a pedagógusok építkeznek, és egyre pontosabban mérik be, mit szeretnének és mire képesek a diákjaik.

Néhány random megjegyzés az előadások tételes bemutatása előtt. Évről évre egyre izgalmasabb drámai alapanyagokkal dolgoznak az alkotók. Nem elégednek meg az elsőköros ötletekkel, jól érzékelhetően nyomoznak a megfelelő materiák után, mindeközben pedig sosem önmegvalósításban, hanem mindig csoportban és játszóban gondolkodnak. A színjászás önismeretre tanít, meg persze a közösségben való létezésre is: a folyamatos tréningnek köszönhetően az itteni diákok ma már nagy ívű, komoly szakmai felkészültséget követelő drámákkal is megbirkóznak, legtöbnyire győztesen kikerülve a megmérettetésből. A diákszínjászás örök dilemmáját, hogy ti. a színházhoz vagy a pedagógiához áll-e közelebb a végeredmény, elegánsan döntik el ezek a nem ritkán komoly színházi apparátust mozgó, tiszta gondolatisággal építkező, kivétel nélkül minden esetben a gyereket és az ő útját fókuszba emelő alkotások.

A nyíregyházi (és korábban: nagykállói) regionális találkozóknak az is jó, hogy olyan mennyiségű programmal készülnek a vendéglátók, amit befogadni, felfogni is valódi kihívás. A fő-főszerző Demarcsek Zsuzsa idén tovább emelte a tétet, amikor az előadások mellé egy országos (!) színháztörténeti versenyt is hirdetett (az ennek keretében itt vendégeskedő 1-1 pécsi, kecskeméti és budapesti csapat előadást is hozott mutatóba). Emellett a szervezők játékosan ösztönözték a csapatokat, hogy ne csupán lássák, hanem valóban átgondolják, megértsék a többi előadást, sőt reflektáljanak is azokra. Bár e beszámolóknak nem tárgya, de maradjon nyoma, hogy az előadások másik csapat által történő visszajászása (ami a paródiától az asszociatív megközelítésen át a rekonstrukcióig nagyon széles skálán mozgott, olykor markánsabb eredményt hozva, mint amilyen az eredeti volt...), továbbá a mindegyik előadáshoz kapcsolt, „talált” anyagokból történő poszterkészítés remek ötletnek bizonyult. Egyfelől a kreatív megoldások a közösséget összekovácsoló erővé váltak, másfelől az egytől egyig jó „megoldások” értő, érzékeny figyelemről tanúskodtak.

Kezdjük az észak-alföldi műhely lelkének és első számú koordinátorának, Demarcsek Zsuzsának a munkáival. A nagykállói Alacarte Színkör *Én vagyok AZ!* című etűdsorozata témakezelésében egyszerre elemelt és konkrét, elsődlegesen a mozgás nyelvén fogalmazó előadás a diákokat érintő-érdeklő problémákról. Lidérces, valahol mégis megmosolyogtató, ahogyan a hátsó falra vetített száj keményen elkezd kritizálni, kárhóztatni a fiatalokat, akik cirkuszi keretbe helyezve, rövid epizódokon keresztül ragadnak meg számukra mindennapos

benyomásokat, félelmeket, vágyakat. A vendégszövegek és -jelenetek Beckettől *A nagy Gatsby*-ig bezárólag tág skálán mozognak. A sokszor láthatatlan, külső hatalom, a neki való alávetettség, az élet, vagyis a túlélés mint artistamutatvány visszatérő elemek ebben a groteszk, az ember tragédiáját megérezkítő színpadi világban.

Hadd legyenek megint személyes: mióta Demarcsek Zsuzsa elkezdett dolgozni a biri Terne Cserhaja Színkör főleg romákból álló színjátszóival, az észak-alföldi regionális döntőkön mindig az ő előadásait várom a leginkább. Idén ők is, ha úgy tetszik, „felsőbb osztályba” léptek, hiszen először dolgoztak drámai alapanyaggal. A rendező Miller (túl) sokat játszott klasszikusát, *A salemi boszorkányokat Choxanyi* címmel igazította ifjú színészei-zenészei testére-lelkére. És ezt vegyük nagyon komolyan: az előadás nem szolgai adaptáció, hanem egy bárhol és bármikor érvényes drámai helyzet újramesélése a közreműködők gondolkodására, világára adaptálva. A kiváló érzékkel adagolt nevetés olykor a torkunkra fagy: a szűklátókörű, babonás, kirekesztő minitársadalom képtelen az elfogadásra, vagy legalább a megértéssel való megpróbálkozásra. Ezeknek az előadásoknak mindig lényege a tradicionális zene és tánc, nincs ez másképp most sem a változatosan tagolt, sötét alaptónusú térben. És bár a játszókorábban még nem vagy alig szembesültek egy-egy összetett (drámai) karakter létre csalogatásának kihívásaival, saját energiáik mozgósítása révén szép eredményeket érnek el.

A mennyiség nem ment a minőség rovására Vona Éva négy, Nyíregyházán látott rendezése esetében. *A Gellérthegyi álmok* érthető okokból – két, kiváló képességekkel bíró játszóknak kínál jutalomjátékot – közkedvelt darab diákszínjátzó találkozókön, még ha én magam egyre távolibbnak is érzem Karinthy Ferenc szövegét attól a valóságtól, amiben a játszókor élnek. A nyírbátori Lenszirom Színház előadása olyan, mint egy táncóra: a Lányt játszó Szép Evelin óvó szeretettel, szelíd magabiztossággal, jelenetről jelenetre veszi át az irányítást a Fiút alakító Veréb Szabolcstól. A Pest ostroma idején összezárt két ember tapogatózó közeledésének, színházias és privát játszmáinak terepasztalán elég volna a változatosságukban is állandó érzelmek kibontására, elmélyítésére koncentrálni. Az előadás akkor a legjobb, amikor az ostromidőt megszakító újrajátszásokra kerül sor, ám a kerettörténet mintha sokszor túlságosan elnehezítené a látottakat.

Nem így a Blöff Színpad *Vesztegzár* című, szintén Vona jegyezte, sodró lendületű produkciójánál. Kiss Judit Ágnes nagyon mai szövege a drámairódalomban sokszor használt helyzetből indul: egy véletlen (?) folytán nagyon különböző embereket zár össze egy lakásban, akiknek hagy elég időt arra, hogy rájöjjenek, egymás nélkül soha nem fejeződik be kényszerű kalandjuk. Az apából, anyából, lányból és nagyanyából álló négyfős család a roma bejárónővel és a nem éppen a helyzet magaslatán álló orvossal kiegészülve pompásan abszurd kompániát alkot. Az egymással bicskanyitogató, mégis ellenállhatatlanul mulatságos stílusban (hiszen *mi* nem beszélünk így egymással) kommunikáló családtagok komoly témákat pedzenek, amikor Magyarországról, kilátásokról, külföldi munkavállalásról csivitelnek vagy épp üvöltöznek egymással. A játszókor nagy svunggal vetik bele magukat a politikailag gyakran inkorrekt dumákba, és eközben felismerhető, azonosítható portrékat formáznak. A tanulság megfontolandó: az egyedül rótt körök helyett az együttműködés csodákra képes.

Valami hasonló jó tanáccsal kellene ellátni Martin McDonagh népszerű darabjának, *A kriplinek* a szereplőit is. A Kriplik csoport előadása fineszesen kerüli el a McDonagh-játszás kőszínházakból unásig ismert zátonyait. Nem nagy, mégis meghatározó a felfedezés: a játszókor nem karikatúrákat hoznak a színre, helyette komolyan veszik a szomorú, magányos, reménytelen karaktereket, és mindegyikük esetében hagyják, hogy pusztán a kimondott szavak révén épüljön belső és külső világuk. Az ötletes, minimalista dizájn, a jelmezek barna, bézs, narancs színvilága sokat segít a koncepció teljesítésében, ahogy az is, hogy a játszókor nem fürdőznek Varró Dániel sikerhajhász fordításában, hanem tárgyilagosan mondják azt.

A találkozó egyik emblematikus (a miskolci Országos Diákszínjátszó Fesztiválra továbbjutó) előadása volt a nagykállói 6-Lett avagy Done fantázianevezű csoport által bemutatott női *Hamlet*. Hat lánnyal előadatni a világ legismertebb drámáját?! Igen, feltétlenül vakmerő vállalkozás, ám Vona Éva letisztult koncepciója meggyőző vállalása jogosságáról. Két, egymást középen metsző kifutón zajlanak az események. A *Hamlet*et játszó Somlyai Kata (aki a háromnapos találkozón öt !/! előadásban lépett színre, és nem a sokadik ór szerepében) kivételével mindenki kettő-négy szerepet alakít. A hat lány végig bírja szusszal, egy-egy jól megválasztott kellékkal jelzik, hogy éppen kinek a bőrébe bújnak. A történet hiányérzet nélkül zajló elmesélése mellett jut idő saját olvasat érvényesítésére is. Színház történeti közhely, mégis el kell mondani: a mindenkori *Hamlet*-előadások mindig interpretációk, a sűrű és végtelen shakespeare-i szöveg jól-rosszul újraszabott értelmezései. Nincs ez másképp most sem: az elnyomott Gertrud (Kovács Dominika) kevés szövegével is meghatározó alak lesz, a dúvad Claudius (Czérna Kornélia) pedig elejétől fogva a markában tartja az összes szálát. A lefegyverző egyszerűségű előadás emlékezetes *Hamlet*-élményeim sorát gyarapítja.

Ahogy a másik kedvencem, a Császári Viktória rendezte, a nyíregyházi Szín-Tézis Színkör által bemutatott, a miskolci országos fesztiválra szintén továbbjutó *Leonce és Léna* is. Ha az előbb vakmerőséget említettem, itt továbbmegyek: istenkísértő vállalás diákokkal olyan előadást létrehozni, ahol díszlet, különösebb jelmez vagy kellékek nélkül, pusztán a játék és a szöveg erejére hagyatkozva születik meg a színház. Márpedig Büchner töredékes, játékos és filozofikus darabja így kel életre ebben az előadásban, ahol már-már beckett-i mélységeket súrol némelyik jelenet – gondolatosságában, humorában, kiérlelttségében egyaránt. Az üres térben csupa izgalmas karakter jelenik meg, akinek sztorija, élete van, amit jól eltalált mondatokba, gesztusokba és stílusba sűrít. A folyamatos önreflexió, a szolid humor, a nem melankolikusan ábrázolt melankólia érvényes és konzekvens értelmezésbe ágyazódik.

Mendler Mónika két előadással mutatta meg, milyen nagyfokú érzékenységgel bánik a rá bízott játzókkal. A nyíregyházi Zsöllye Színkör *Átmenetek* című előadásában valódi tömeg van a színpadon, ám a fókusz a két-háromszemélyes, ihletett, gyakran prózai-drámai előzményekre visszanyúló (Kosztolányi, Maeterlinck, stb.) etűdökön van. A jeleneteket egybefogó téma banalitásában is jó, mert szükségszerű választás: a személyes boldogság utáni hol megmosolyogtató, hol kétségbeejtő, de kortól, nemtől függetlenül mindünket foglalkoztató hajsza. A tömegből arcok ragyognak ki, karakterek rajzolódnak ki – a játéknak feltehetően ez volt a fő tétje, amit az előadás teljesít is.

Bizonyos értelemben merészebb választás Joanna Owsianko *Tiramisu* című drámájának színrevitele a nyíregyházi Alacarte Színkör elővezetésében. A nagyon kortárs lengyel szöveg csupa *first world problem*mel bajlódó menedzsernő életébe ad bepillantást. A pár négyzetméteres, falakkal körbevett irodai mikrovilágokban a magabiztos, csinos, trendi lányok gyakran valójában szűkülnek a félelemtől és a magánytól. Nem eredeti és nem is túl mélyen kibontott meglátás, de életes színpadi helyzetek alakíthatók belőle, amit a hat főszereplő lány meg is tesz. Remek a térhasználat: a szubjektumok között magasodó falak, a guruló irodai székek flott átállásokat eredményeznek, ami a jó tempójú előadás egyik erénye. Nagyszerű, ahogy ezek a belemenős lányok, ha kell, mernek hülyét is csinálni magukból, és közben szembesítenek azzal, hogy az állandósult mosolyra húzódnó maszk mögött mennyi óhaj, vágy, titok és szomorúság rejtőzik.

A három vendégcsapat előadásainak bemutatása előtt még két helyi, nem kicsit zavarba ejtő produkcióról kell szót ejtenem. A régió diákszínjátszókkal foglalkozó pedagógusai utánpótlásának evidens bázisintézménye (lenne) a nyíregyházi színház: Nagyidai Gergő színművész tavaly kapcsolódott be két, alapvetően rendben lévő mozgásos előadással a sorba, az idej, általa rendezett *Légy jó mindhalálig!* azonban csalódást okoz. És ami ennél nagyobb baj, hogy komoly ízlésbeli deficitről tanúskodik: a musicalváltozatot alapul vevő, ám a dalokat (szerencsére) elhagyó alapanyag épp olyan öszvérré sikeredett, mint a színpadi

megvalósítás minden más eleme. Ha tizenkét játszóm közül kilenc lány, akkor talán érdemes volna olyan anyagot keresni, ami legalább nyomokban tartalmaz női szerepeket, a kevés fiú játszóra meg esetleg nem kellene női szerepet osztani. De elég a genderörületből, az előadás sugallta poros, régimódi színházideál ellen van leginkább kifogásom: egy sokszínű osztályközösség ábrázolása hálás feladatnak tűnik kortól és helyszíntől függetlenül, ám ehelyett suta közhelyszótárat lapozgatunk.

Nem jut túlságosan messzire a szintén nyíregyházi Zig-Zug Pódium megjegyezhetetlen című *Sok húhó a szerelemért, avagy ahogy tetszik Shakespeare után szabadonja* sem. Igaz, amit vállalt, elvégzi Varga Ildikó rendezése. Az avoni hattyú néhány darabjából a szerelemmel kapcsolatos jeleneteket, karaktereket próbálja egy láncsor gyöngyszemeiként felfűzni, inkább kevesebb sikerrel. Shakespeare-ből számos témából lehetne kézikönyvet összeállítani (néhány ötlet: hatalom, politika, generációs ellentétek, túlvilág, stb.), de az ökonomikusan megépített drámákból kiragadott jelenetek nemigen kezdenek egymással dialógusba, így a látványvilágában meglepően igényes kiállítású előadást nem kevés értetlenséggel szemlélem. A beszámoló elején említett három vendégelőadás új impulzusokkal dúsította a gazdag kínálatot. A pécsi Leőwey Szintér enigmatikus című *F.R.A.K.*-ja (a szakmain az alkotók elárulták a titkot, de őrzöm tovább) Zewe Eszter és Keresztény Tamás rendezésében széttartó, jó ötleteket és zsákutcákat egyaránt tartalmazó produkció. Az indító múzeumi keretről, ahol egy tárlatvezető csupa félelmetes történetet mond el és mutat be, idővel megfelelkezni látszik az előadás. Ez nem feltétlenül baj, hiszen a kőkemény témákról jelenetről jelenetre más esztétikával, más színházi nyelven és eszköztárral beszélő etűdsornak vannak így is figyelemre érdemes pillanatai. Meg nagy mellényúlások és némi dramaturgiai elkapkodottság is: a kevesebb több lett volna.

Nem kevés tanácstalansággal néztem a kecskeméti Katona-Kamara *Őslevesét*. A témáit és színházi nyelvét tekintve bevállalós rendezéseiről ismert Sárosi Gábor rendkívül ambiciózus, mint utóbb megtudtuk, külföldi fesztiválforgalmazásra készült előadása mintha egy idegen, szinte teljességgel érthetetlen nyelven beszélne hozzám. Holott minden szó magyarul hangzik el, és amúgy ez az egyik bajom: a felkapott vagy megkopott angol popslágerek alkotók által magyarra fordított szövegei egyszerűen rosszak, az eredeti textusokból is alighanem hiányzó sűrűség itt kínossá hígul. Sokszor mintha egy falanszterben járnánk, egy disztópia jeleneteit néznénk, ahol a fő témák (születés, iskola, szex és szerelem) azonosíthatóak, ám az egyetlen szellemesen lényeglátó iskolai epizód mellett a többi erényei láthatatlanok maradnak.

A budapesti Szilénosz gyermekei csapat *Arisztotelész leple alól* című előadása Keresztúri József rendezésében hatásos gyakorlatsor. Harmincig számolom a színpadon álló-ülő játszóké létszámát, aztán feladom: a monolitikus, kórusszínházi megszólalások értelemmel és céllal bírnak ebben a közegben. Ahogy a játszóké testéből és testével formált minimális téralakítások, és a belőlük kibontakozó páros jelenetek is figyelmet követelnek. Mondhatja bárki, hogy nem truváj ez a háromnegyed óra, de ha valaki próbált már klasszikus görög szöveget (vagy ami még rosszabb: annak évtizedekkel ezelőtti, villámgyorsan porosodó magyar fordítását) színpadon mondani úgy, hogy ő maga és a néző is érti, miről van szó, tudhatja, hogy a játszóké teljesítménye elismerést érdemel. A rögzített imprók gyengítik az összhatást, de annyi baj legyen: a klasszikusok – és ez az egész nyíregyházi találkozó tanulsága a számomra – köztünk élnek, hozzánk szólnak. És még velünk is maradnak egy darabig.

Különdíjak és minősítések az Észak-Alföldi Regionális Diákszínjátszó Találkozóról (Nyíregyháza)

Zsűri: dr. Mizerák Katalin, Jászay Tamás, Perényi Balázs

ARANY

- 6 LETT avagy DONE Hamlet

r.: Vona Éva

- Szín-Tézis Színkör Leonce és Léna

r.: Császári Viktória

EZÜST

- Terne Cserhaja Choxhanyi

r.: Demarcsek Zsuzsa

- Blöff Színkör Vesztegzár

r.: Vona Éva

- Kriplik Színkör

A kriplik

r.: Vona Éva

BRONZ

- Alacarte Színkör Tiramisu

r.: Mandler Mónika

- Lenszirom Színkör Gellérthegyi álom

r.: Vona Éva

- Alacarte Színkör

Én vagyok AZ!

r.: Demarcsek Zsuzsa

SZÍNÉSZI KÜLÖNDÍJAK

- Fő- és mellékszerepek kiemelkedő megvalósításáért: Somlyai Kata

- Színészi alakítás és alkotói különdíj: Czérna Kornélia

Balázs Sándor

Nagy Adrián

Szép Evelin

PEDAGÓGIAI DÍJBAN RÉSZESÜLTEK:

- Vona Éva

- Császári Viktória

- Mendler Mónika
- Demarcsek Zsuzsa